

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ПРАВА

УДК 342.34

С. А. КОСІНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, в. о. першого заступника Голови Державної аудиторської служби України

ЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

У статті визначаються особливості контролю в умовах демократії, підкреслюється важливе значення інституту контролю для її ефективного функціонування. Стверджується, що демократія передбачає обов'язкове існування як внутрішнього, так і зовнішнього контролю за державною владою.

Наголошується на тому, що контроль допомагає підтриманню належного балансу між владною могутністю і владною чуйністю, сприяє прийняттю прозорих і відповідальних рішень, підтримує рівновагу державних та суспільних інституцій, запобігає перевищенню і зловживанню повноваженнями.

Крім того, продемонстрований зв'язок між концепціями демократичного контролю і демократичної легітимності, а також контролем і принципом верховенства права.

Ключові слова: демократія, контроль, публічна влада, легітимність, конституціоналізм.

Постановка проблеми. Різний історичний досвід країн та різний набір чинників, що визначили вибір ними шляху демократичного розвитку, зумовлюють те, що в сучасному світі існує велика кількість варіантів, зразків, типів суспільного й політичного ладу, який називають демократією, а також концептуальних моделей, що їх описують.

Концептуальні моделі в одних випадках підкреслюють реально існуючі інституційні та процесуальні відмінності в політичних системах, які називають демократичними, в інших – окреслюють шляхи вдосконалення (реформування) реальних демократій, теоретично конструюючи кращий варіант демократичного ладу на основі рис, які недостатньо розвинені в сучасних демократичних країнах, але так чи інакше пов'язані з природою цього явища та з ідеалом, який був утілений в уявленні про демократію ідеологами ліберально-демократичного конституціоналізму [1, с. 5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні демократія розглядається як єдино прийнятний державний режим. Як зазначав із цього приводу Г. Кельзен, «ймовірно, символ демократії став настільки загальновизнаною цінністю, що зміст демократії неможливо перекреслити, не зберігши символу» [цит. за: 2, с. 15].

При цьому при оцінці демократичності того чи іншого режиму можна спостерігати тенденцію відмови від «сортального концепту» (тобто концепту, який кожному систему дозволяє віднести або до демо-

кратій, або до недемократій) на користь «шкального концепту», що передбачає градаційну характеристику (тобто розміщення будь-якої системи на шкалі «більшої чи меншої демократії») [3, с. 73]. Відомий приклад такої шкали міститься в роботі Р. Даля «Демократія і її критики», яка пропонує п'ять критеріїв демократичності процесів: ефективна участь; рівність голосування на вирішальній стадії; поінформоване розуміння; контроль над порядком денним; включеність [4, с. 162–179].

У свою чергу, Д. Хелд стверджує, що історія ідеї демократії є складною і відзначена різними концепціями, що суперечать одна одній. У зв'язку з цим він пропонує виділяти чотири класичні моделі демократії (класичну ідею демократії в Давніх Афінах; республіканську концепцію спільноти, що має самоуправління (розроблена у двох варіантах – протекційний республіканізм і республіканізм розвитку); ліберальну демократію (також розроблена у двох варіантах – протекційна демократія і демократія розвитку); марксистську концепцію прямої демократії) та п'ять сучасних моделей (конкурентну елітистську демократію; плюралізм; правову демократію; демократію прямої участі і деліберативну демократію) [5, с. 16, 19].

Сучасними дослідниками відзначається низка таких стійких загальних тенденцій конституційного розвитку у світі:

1. Усе більш домінуючими стають демократичні конституційні цінності. Принципи правової, демо-

кратичної держави набувають системного характеру. Конституційні зміни спрямовано на обмеження влади, її децентралізацію, укріплення гарантій і розширення можливостей інститутів самоврядування.

2. Принцип верховенства права набуває реально-го змісту, приводяться у відповідність основні конституційні принципи і конкретні механізми конституційних правовідносин, підвищуються вимоги до посилення конституційної відповідальності.

3. Поглиблюється процес конституціоналізації суспільних систем, основні конституційні права і свободи набувають загальновизнаного системотворюючого безпосередньо діючого характеру, визначають зміст влади, зміцнюються конституційні гарантії їх захисту.

4. Послідовно конкретизуються функціональні повноваження інститутів державної влади, і вони приводяться у відповідність із функціями гілок влади, укріплюються гарантії незалежного здійснення цих повноважень. Набуває системного характеру збалансованість функціональних і стримуючих конституційних повноважень, поділ влади здійснюється на більш конкретній критеріальній основі, забезпечуючи динамічну функціональну збалансованість різних гілок влади.

5. Одночасно із поглибленням правової глобалізації спостерігається стійкий пошук механізмів поєднання універсальних цінностей із національними особливостями. Принципи і норми міжнародного права на основі загальних цінностей, стандартів і позицій відіграють все більшу роль у національних правових системах [6].

Слід відзначити, що Конституція України закріплює принцип демократії як засаду організації державної влади (ст. 1), так і складову народного суверенітету (ст. 5). Таке конституційне регулювання принципу демократії визначає основи інституційного дизайну легітимації влади – влада народу оформлюється у вигляді участі громадян у управлінні публічними справами (ст. 38) шляхом участі у виборах, референдумі та інших формах безпосередньої демократії [7, с. 185].

Як підкреслювалось вище, найбільш загальноповживане визначення демократії ототожнює її з «народовладдям». Це визначення стало майже класичним. Воно є універсальним, оскільки може застосовуватися до будь-якого історичного типу демократії і є носієм загальнолюдських цінностей демократії. Відповідно до цього демократія визначається як державний лад, що ґрунтується на владі народу і гарантує залучення громадян до процесу прийняття політичних рішень [8, с. 11]. Іншими словами, демократія передбачає наявність зв'язку між тим, що хочуть громадяни, і тим, що вони отримують від держави [9, с. 27]. Крім того, за таких умов біль-

шості населення дозволяється голосувати і висловлювати свої вподобання відносно заходів державної політики і припускається, що влада уособлює вподобання всього населення, або, використовуючи відомий вислів, «демократія є правлінням народу для народу» [10, с. 38]. «Публічна влада починається із народовладдя, тобто належності народу всієї влади в суспільстві і в державі. Народний суверенітет – це верховенство влади народу. Ніщо не може бути вищим за неї» [11, с. 6]. Саме встановлена демократичним шляхом державна влада є найбільш легітимною, тобто такою, що відповідає ціннісним ідеалам, які склалися в суспільстві [12, с. 95].

Ще у свою докласичну, а пізніше – у класичну та елліністичну добу давньогрецька та давньоримська політико-правова думка визначила цілий ряд характерних ознак публічної влади, які у своїй сукупності конституують нині поняття легітимності. До таких ознак слід віднести: а) відповідність державного устрою та практичних дій публічної влади універсальним уявленням про розумне, добре і справедливе; б) наявність справедливих законів, які діють однаковою мірою як для тих, хто править, так і для тих, хто є об'єктом управління; в) наявність спільних цінностей, що визнаються державою і суспільством, основною з яких є «загальне благо» [13, с. 7].

Важливий внесок у розробку концепції демократичної легітимності вніс відомий німецький політичний філософ О. Гьофе, який виокремлює формальну і змістовну легітимацію демократії. Так, відповідно до формальної легітимації демократії – легітимації, що утверджує політичне панування, влада врешті-решт виходить лише від народу, який слід розуміти як у дистрибутивному, так і в колективному значенні. Для власної легітимності влада має бути виправдана перед кожною зацікавленою особою (дистрибутивно), а також перед суспільством у цілому (колективно). Влада може бути легітимною тільки тоді, коли громадяни є одночасно джерелом влади і власним сувереном. У свою чергу, згідно із змістовною легітимацією влада лише тоді є виправданою, коли вона вигідна кожному члену суспільства (гарантуючи йому права і свободи) і суспільству в цілому (забезпечуючи мир і правопорядок). Легітимна влада має виходити від людей (принцип народного суверенітету) і йти їм на користь (принцип правової держави і принцип прав людини) [14, с. 78–80]. На нашу думку, контроль (як внутрішній, так і зовнішній) є важливим засобом, що характеризує притаманний сучасним державам «легітимаційний кругообіг» (народ → законодавча влада → виконавча влада → народ), посилюючи легітимацію на кожній його стадії і дозволяючи долучити до нього судову владу.

Демократичний державний режим нерозривно пов'язаний із таким соціальним явищем, як публічна

влада. Як визнають дослідники проблематики публічної влади, її поняття є однією з центральних категорій сучасного конституціоналізму. Сьогодні із цим поняттям нерозривно пов'язані практично всі фундаментальні явища політико-правового життя суспільства та держави [15]. Публічна влада зароджувалася як концентрований вираз суспільних інтересів, як втілення єдиної волі, як відбиття потреби спільноти у збереженні своєї цілісності [16, с. 16]. Сфера її реалізації є тією сферою, в якій формуються колективні норми, що пов'язують суспільство і підтримуються державним примусом [17, с. 40]. Інакше кажучи, публічна сфера є неможливою без влади, причому влади – як спроможності суб'єкта здійснювати вплив на об'єкт, а не як «чистого» насилля [18, с. 100], влади, яка обмежена певними нормами («легальність») та залежна від ставлення до неї з боку громадян («легітимність») [19]. Держава є найвищим за рівнем організації і значущості інститутом, який за своєю соціально-економічною природою повинен забезпечувати одночасну реалізацію особистих і суспільних інтересів [20, с. 10].

Наділяючи владу повноваженнями для вирішення публічних завдань, суспільство надалі постійно перебуває в пошуку балансу між державною владою та врахуванням приватних, місцевих інтересів. Основними рушійними факторами для людського соціального розвитку є соціальна конкуренція і соціальний розподіл. За кожних конкретних історичних умов люди моделюють і обирають певний варіант суспільного розподілу, розробляють і беруть участь у соціальній конкуренції, збагачуючи конотацію соціального розвитку і розширюючи його за рахунок різноманітних видів діяльності. Демократія є ідеальними і базовими правилами гри для соціальної конкуренції і суспільного розподілу, які в основному використовуються для розумного регулювання і балансування шляхом стримування відносин між публічною владою та учасниками суспільних відносин [21, с. 170].

Важливе значення для ефективного функціонування демократії має інститут контролю. Так, Г. Кельзен слушно зазначав, що «від систематичного розвитку всіх контролюючих інстанцій суттєво залежить доля сучасної демократії. Тривала демократія неможлива без контролю» [22, с. 108]. У свою чергу, Г. Алмонд і С. Верга одним із найбільш важливих і важких завдань демократії називають підтримання належного балансу між владною могутністю і владною чуйністю [23, с. 450], яке не може бути вирішене без запровадження дієвих процедур контролю.

Як підкреслює Комітет експертів з державного управління ООН, незважаючи на прогрес, досягнутий багатьма країнами у сфері побудови демократичних інститутів і захисту прав людини, демократії

в деяких регіонах світу, як і раніше, нестійкі, а їх інститути надто слабкі для забезпечення ефективного управління. Зусилля щодо заохочення та зміцнення демократії повинні починатися з проведення вільних і періодичних виборів, незалежної судової влади, транспарентного державного управління й активного громадянського суспільства. Держави, які поважають права всіх своїх громадян і дозволяють усім їм брати участь у прийнятті рішень, що зачіпають їх долю, можуть ефективніше використовувати їх творчий потенціал і забезпечити такі соціально-економічні умови, які сприяють сталому розвитку. Однією з головних передумов здійснення цілей Декларації тисячоліття ООН є створення країнами ефективних і транспарентних законодавчих органів. Демократія і верховенство права передбачають наявність правомочних законодавчих органів, які можуть належним чином представляти своїх виборців і формулювати їх вимоги, контролювати здійснення виконавчої влади за допомогою ефективної системи нагляду і приймати узгоджені й послідовні закони. З цією метою звертається особлива увага на той факт, що забезпечення належного врядування залежить від широкої участі громадян, транспарентності, підзвітності та верховенства права [див.: 24; 25].

На важливість зв'язку між демократією та контролем указують й інші сучасні дослідження. Так, Н. Урбінаті наголошує на тому, що самі по собі демократичні процедури не гарантують покращення здібностей громадян приймати рішення, як і не обіцяють вони й того, що приведуть до покращення здібностей громадян приймати рішення, як і не обіцяють вони й того, що приведуть їх до результатів, які будуть правильними з точки зору критерію, що має перевагу над самими цими процедурами. Вони лише гарантують, що громадяни будуть приймати рішення таким чином, що ті завжди будуть відкриті для перегляду. Вільний та відкритий форум сам по собі є ознакою свободи і самодостатнім благом: зокрема, тому що можливість критики й контролю режиму зростає в тій мірі, в якій думки громадян не обмежуються їхньою власною свідомістю і не вважаються виключно приватною справою. При цьому вона погоджується з Дж. Мекі, який підкреслює, що в справжній демократії виборці зазвичай контролюють парламенти, а парламенти зазвичай контролюють керівників – за рахунок проспективного голосування, публічної думки між виборами і, нарешті, ретроспективного голосування на виборах, що регулярно відбуваються [26, с. 38].

Контрольні заходи повинні підтримувати рівновагу державних та суспільних інституцій, запобігати перевищенню і зловживанню повноваженнями, не завдаючи шкоди їх ефективній роботі та врешті-решт – сприяти утвердженню демократії.

Необхідність контролю над публічною владою проявляється також у тому, що відповідні його форми є елементами принципу верховенства права. Як із приводу цього вказують окремі вчені, конституційні принципи ліберального верховенства права включають народний суверенітет, поділ влади, представницьке правління, обмежене і відповідальне врядування, контроль за конституційністю парламентського законодавства і юрисдикційний контроль за адміністративними діями і підзаконним регулюванням [27].

Висновки. Контроль у демократичному суспільстві може бути представлений як цілеспрямований та дієвий вплив соціальних суб'єктів на поведінку агентів соціальної взаємодії з метою оптимізації функціонування всієї соціальної системи в рамках реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин, закріплених на всіх рівнях функціонування соціальної системи, починаючи із законодавчого закріплення та закінчуючи рівнем самосвідомості конкретної людини, члена суспільства. Такий соціальний контроль, що реалізується як демократичний процес, передбачає безумовне переважання у соціальній системі «гнучких», «непрямих» методів контролю; наявність реальної можливості контрольних санкцій з боку населення за діяльністю владних структур (тобто можливість реалізації «зворотного контрольного

зв'язку»); примат самоконтролю над «зовнішньою» соціальною регуляцією; реалізацію принципу відповідальності всіх суб'єктів соціальної взаємодії та наявність високої громадянської активності, пов'язані із повноцінним функціонуванням інститутів громадянського суспільства. Важливими чинниками реалізації соціального контролю в демократичній державі виступають такі елементи, як вибори, референдуми, громадські рухи та організації, політичні партії, незалежні ЗМІ, громадська думка, різні форми соціального протесту. Соціальний контроль у рамках сучасного демократичного суспільства може бути представлений як контроль із боку всіх суб'єктів сучасного соціального процесу. Це контроль як із боку правової держави, так і громадянського суспільства, як із боку влади та держави над її громадянами, так і з боку громадян та громадянського суспільства над діяльністю влади та держави [28, с. 8].

Реалізація цих ідей можлива лише тоді, коли буде існувати надійний механізм контролю над владою [8, с. 16], адже «апарат влади, не підконтрольний співтовариству суб'єктів права, не може бути надійним гарантом правової свободи» [29]. Тому цілком виправдано вважати методи і природу такого контролю одними із найбільш фундаментальних проблем конституційного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демократичне урядування і публічне адміністрування: проблеми вимірювання й аудиту : наук.-метод. посіб. / А. Ф. Колодій та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 56 с.
2. Мюллер Я.-В. Споры о демократии: политические идеи в Европе XX века / Я.-В. Мюллер ; пер. с англ. А. Яковлева. – М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2014. – 400 с.
3. Демократизация : учеб. пособие / сост. и науч. ред. К. В. Харпфер, П. Бернхаген, Р. Ф. Инглхарт, К. Ветцель ; пер. с англ. под науч. ред. М. Г. Миронюка ; предисл., сост. указ. М. Г. Миронюка ; Нац. исслед. ун-т «Высш. шк. экономики». – М. : Изд. дом Высш. шк. экономики, 2015. – 708 с.
4. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль ; пер. с англ. под ред. М. В. Ильина. – М. : РОССПЭН, 2003. – 576 с.
5. Хелд Д. Модели демократии / Д. Хелд ; пер. с англ. М. Рудакова. – 3-е изд. – М. : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2014. – 544 с.
6. Конституционное правосудие и развивающееся общество [Электронный ресурс] : докл. на 1-м Междунар. конгрессе органов судеб. конституц. контроля, Кейптаун, 23–24 янв. 2009 г. / Г. Г. Арутюнян. – Режим доступа: www.venice.col.int/WCCJ/Papers/ARM_Harutyunyan_Ru.pdf.
7. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції / М. В. Савчин. – Ужгород : Ліра, 2009. – 372 с.
8. Латигіна Н. А. Демократія: сутність, механізми здійснення та сучасні світові тенденції розвитку : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Н. А. Латигіна ; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2010. – 35 с.
9. Мюллер Д. Разум, религия, демократия / Д. Мюллер ; пер. с англ. А. А. Столярова. – М. : Мысль, 2015. – 560 с.
10. Асемоглу Д. Экономические истоки диктатуры и демократии / Д. Асемоглу, Дж. А. Робинсон ; пер. с англ. С. В. Моисеева ; под науч. ред. Л. И. Полищука, Г. Р. Сюняева, Т. В. Натхова ; Нац. исслед. ун-т «Высш. шк. экономики». – М. : Изд. дом Высш. шк. экономики, 2015. – 512 с.

11. Авакьян С. А. Публичная власть: конституционно-правовые аспекты / С. А. Авакьян // Вестн. Тюмен. гос. ун-та. – 2009. – № 2. – С. 5–15.
12. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка / упоряд.: О. В. Петришин, С. В. Шевчук, О. Р. Дашковська та ін. ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 272 с.
13. Волинець В. В. Легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / В. В. Волинець ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 19 с.
14. Хеффе О. Есть ли будущее у демократии? О современной политике / О. Хеффе ; пер. с нем. под ред. В. С. Маляхова. – М. : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2015. – 328 с.
15. Овдієнко Я. О. Влада Автономної Республіки Крим як окремий вид публічної влади [Електронний ресурс] / Я. О. Овдієнко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnus/2009_45/VV-45/VV-45_19.pdf.
16. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави / С. Г. Рябов. – 2-ге вид. – К. : Тандем, 1996. – 239 с.
17. Карл Т. Л. Что есть демократия... и чем она не является / Т. Л. Карл, Ф. Шмиттер // Диалог. – 1993. – № 2. – С. 39–46.
18. Ледяев В. Г. Власть: концептуальный анализ / В. Г. Ледяев // Полис. – 2000. – № 1. – С. 97–107.
19. Древаль Ю. Д. Публічна сфера і держава: деякі методологічні питання [Електронний ресурс] / Ю. Д. Древаль. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/debu/2009-1/doc/1/01.pdf>.
20. Венгер В. В. Функції публічної влади: соціально-економічна сутність і напрями реалізації / В. В. Венгер // Акт. пробл. економіки. – 2011. – № 12 (126). – С. 10–16.
21. Yang Y. The Course of Democratization under Globalization / Yue Yang // Journal of Politics and Law. – 2011. – Vol. 4, No. 2. – P. 170–173.
22. Кельзен Г. Про сутність і цінність демократії / Г. Кельзен ; пер. з нім. О. Мокровольського. – [Б. м.] : ВНТЛ-Класика, 2013. – 140 с.
23. Алмонд Г. Гражданская культура, политические установки и демократия в пяти странах / Г. Алмонд, С. Верба ; пер. с англ. Е. Генделя. – М. : Мысль, 2014. – 500 с.
24. Шайо А. Самоограничение власти. Краткий курс конституционализма / Андраш Шайо. – М. : Юрист, 2001. – 296 с.
25. Организация Объединенных Наций. Комитет экспертов по государственному управлению. Ключевая роль государственного управления и принципа благого управления в осуществлении Декларации тысячелетия Организации Объединенных Наций: развитие институционального потенциала. Доклад Секретариата. Пункты 12–13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unpan.un.org/iitradoc/group/public/documents/un/unpan004498.pdf>.
26. Урбинати Н. Искаженная демократия. Мнение, истина и народ / Н. Урбинати ; пер. с англ. Д. Кралечкина ; науч. ред. пер. В. Сафронов. – М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2016. – 448 с.
27. Tanchev E. Rule of Law and State Governed by Law Genesis and Evolution of the Rule of Law [Електронний ресурс] / Evgeni Tanchev // From Antiquity to the US Constitution XIIIth Yerevan International Conference on the «Fundamental Constitutional Values and Public Practice», 3–5 Oct. 2008, Yerevan, Armenia. – Режим доступу: <http://www.concourt.am/armenian/almanakh2008/almanakh2008.pdf>.
28. Бойко Н. Л. Особливості трансформації соціального контролю в сучасному українському суспільстві : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03 / Н. Л. Бойко ; НАН України, Ін-т соціології. – К., 2002. – 16 с.
29. Четвернин В. А. Проблемы теории права для особо одаренных студентов [Електронний ресурс] / В. А. Четвернин. – М., 2010. – 155 с. – Режим доступу: http://teoria-prava.hse.ru/files/library/problems_2010.pdf.

REFERENCES

1. Kolodii A. F. et al. (2011) *Demokratychnе uriaduvannia i publichne administruvannia: problemy vymiriuvannia y audytu [Democratic governance and public administration: problem of measuring and auditing]* К. : NADU [In Ukrainian]
2. Myuller. Ya.-V.(2014) *Spory o demokratii: politicheskiiyeidei v Evrope KhKh veka [The debate about democracy: politicheskiiyeidei in Europe of the twentieth century]* (Yakovleva A. Trans.)M. Izd-voIn-ta Gaydara. [In Russian]
3. Kharpfer V., Bernkhagen P., R. F. IngkhartVettsel . K. (2015) *Demokratizatsiya [Democratization]* (Mironyuka M. G. Trans.). Nats. issled. un-t «Vysshaya shkola ekonomiki». M. : Izd. domVyssh. shk. ekonomiki. [In Russian]

4. Dal. R. (2003) *Demokratiya i eye kritiki [Democracy and its critics]* (Ilina M. V. Trans.) M. : ROSSPEN. [In Russian]
5. Kheld. D. (2014) *Modeli demokratii [Democratic models]* (3rd eds.) (Rudakova M. Trans.). M. : Izd. dom «Delo» RANKhiGS. [In Russian]
6. Arutyunyan G. G. (2009) Konstitutsionnoye pravosudiye i razvivayushcheyesya obshchestvo [Constitutional justice and developing society]. Report on the 1st International Congress of bodies of judicial constitutional review, Cape Town'09 - Doklad na 1-m Mezhdunarodnom kongresse organov sudebnogo konstitutsionnogo kontrolya. (Keyptaun. 23–24 yanv. 2009 g.) *venice.col.int* Retrieved from: www.venice.col.int/WCCJ/Papers/ARM_Harutyunyan_Ru.pdf. [In Russian]
7. Savchyn, M. V. (2009) *Konstytutsionalizmi pryroda konstytutsii [Nature of constitutionalism constitution]*. Uzhhorod : Lira, [In Ukrainian]
8. Latyhina, N. A. (2010) Demokratiia: sutnist, mekhanizmyzdiisnennia ta suchasnisvitovitendentsiirozvytku [Democracy: the nature and mechanisms of implementation and current global trends] *Extended abstract of Doctor's thesis*. In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. K. [In Ukrainian]
9. Myuller. D. (2015) *Razum. religiya. demokratiya [Reason, religion, democracy]* (Stolyarova A. A. Trans.) M. Mysl. [In Russian]
10. Asemoglu D., Robinson Dzh. A. (2015) *Ekonomicheskiye istoki diktatury i demokratii [Economic origins of dictatorship and democracy]* (Moiseyeva S. V. Trans.). (L. I. Polishchuka. G. R. Syunyayeva. T. V. Natkhova Eds.). Nats. issled. un-t «Vysshaya shkola ekonomiki». M. : Izd. domVyssh. shk. ekonomiki. [In Russian]
11. Avakian. S. A. (2009) Publichnaya vlast: konstitutsionno-pravovyye aspekty [Public authority: constitutional and legal aspects]. *Vestn. Tyumen. gos. un-ta. – Bulletin of Tyumen State University*, 2, 5–15. [In Russian]
12. *Problemyteorii prava i konstytutsionalizmu u pratsiakh M. V. Tsvika [Theory of law and constitutionalism in the works of M. Zwick]* (2010) (Petryshyn O. V., Shevchuk S. V., Dashkovska O. R. Eds.). Kh. : Pravo[In Ukrainian]
13. Volynets, V. V. (2008) Lehitymnist vldy yak faktor politychnoi stabilnosti suspilstva [Legitimacy of power as a factor in political stability of society] *Extended abstract of Candidate's thesis* ; Odes. nats. yuryd. akad. [In Ukrainian]
14. Kheffe. O. (2015) Est li budushcheye u demokratii? O sovremennoy politike [Does the future of democracy? About Modern politics].. (Malakhova V. S. Eds.). M. : Izd. dom «Delo» RANKhiGS. [In Russian]
15. Ovdienko, Ya. O. (2009) Vlada Avtonomnoi Respubliki Krym yak okremyi vyd publichnoi vldy [The power of the ARC as a separate public authority] *archive.nbuv.gov.ua* Retrieved from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2009_45/VV-45/VV-45_19.pdf [In Ukrainian]
16. Riabov, S. H. (1996) Politolohichna teoriia derzhavy [Political scientists state theory] (2nd Ed.). K. : Tandem, [In Ukrainian]
17. Karl. T. L., Shmitter F. (1993) Chto est demokratiya... i chem ona ne yavlyayetsya [What is democracy ... and what it is not] *Dialog. – Dialog*, 2, 39–46. [In Russian]
18. Ledyayev. V. G. (2000) Vlast: kontseptualnyy analiz [Power: A conceptual analysis] *Polis. – Polis*, 1, 97–107. [In Russian]
19. Dreval, Yu. D. (2009) Publichna sfera i derzhava: deiaki metodolohichni pytannia [Public sphere and state: some methodological issues] *archive.nbuv.gov.ua* Retrieved from: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/debu/2009-1/doc/1/01.pdf>. [In Ukrainian]
20. Venher, V. V. (2011) Funktsii publichnoi vldy: sotsialno-ekonomichna sutnist i napriamy realizatsii [The functions of public authorities, socio-economic nature and direction of implementation] *Akt. probl. ekonomiky. – Actual problems of economy*, 12 (126), 10–16. [In Ukrainian]
21. Yang, Y. (2011) The Course of Democratization under Globalization. *Journal of Politics and Law*, 4, 2, 170–173. [In English]
22. Kelzen H. (2013) *Pro sutnist i tsinnist demokratii [On the nature and value of democracy]* (Mokrovolskoho O. Eds.). B.m. : VNTL-Klasyka, [In Ukrainian]
23. Almond. G., Verba S. (2014) *Grazhdanskaya kultura politicheskiye ustanovki i demokratiya v pyati stranakh [Political culture Hrazhdanskaya installation and democracy in five countries]* (E. Gendelya Trans). M. : Mysl [In Russian]
24. Shayo. A. *Samoogranicheniye vlasti. Kratkiy kurs konstitutsionalizma [Self-limitation of power. A short course of constitutionalism]*. (n.d.) M. : Yurist. [In Russian]
25. Organizatsiya Obyedinennykh Natsiy. Komitet ekspertov po gosudarstvennomu upravleniyu. Klyuchevaya rol gosudarstvennogo upravleniya i printsipa blagogo upravleniya v osushchestvlenii Deklaratsii tsysyacheletiya Organizatsii Obyedinennykh Natsiy: razvitiye institutsionalnogo potentsiala. Doklad Sekretariata. Punkty 12–13 [United Nations. The Committee of Experts on Public Administration. The key role of public administration and good

- governance in implementing the United Nations Millennium Declaration Organization: institutional capacity development. Report by the Secretariat. Paragraphs 12–13]. *unpan.un.org* Retrieved from: <http://unpan.un.org/itradoc/group/public/documents/un/unpan004498.pdf>. [In Russian]
26. Urbinati, N. (2016) *Iskazhennaya demokratiya. Mneniye. istina i narod [Distorted democracy. Opinion, the truth and the people]* (Kralechkina D. Trans.) (Safronov V. Eds.) M. : Izd-vo In-ta Gaydara. [In Russian]
 27. Tanchev, E. (2008) Rule of Law and State Governed by Law Genesis and Evolution of the Rule of Law Evgeni Tanchev // From Antiquity to the US Constitution XIIIth Yerevan International Conference on the «Fundamental Constitutional Values and Public Practice». 3–5 Oct. 2008. Yerevan. Armenia. Retrieved from: <http://www.concourt.am/armenian/almanakh2008/almanakh2008.pdf>. [In English]
 28. Boiko, N. L. (2002) Osoblyvosti transformatsii sotsialnoho kontroliu v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi [Features of transformation of social control in modern Ukrainian society] *Extended abstract of Candidate's thesis* NAN Ukrainy. In-t sotsiologii. K., [In Ukrainian]
 29. Chetvernyn, V. A. (2010) Problemy teoryi prava dlia osobo odarennykh studentov [Problems of the theory of law for gifted students] *teoria-prava.hse.ru* Retrieved from: http://teoria-prava.hse.ru/files/library/problems_2010.pdf. [In Russian]

С. А. КОСИНОВ

кандидат юридических наук, доцент, и. о. первого заместителя
Главы Государственной аудиторской службы Украины

ЗНАЧЕНИЕ КОНТРОЛЯ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕМОКРАТИИ

В статье определяются особенности контроля в условиях демократии, подчеркивается важное значение института контроля для ее эффективного функционирования. Утверждается, что демократия предполагает обязательное существование как внутреннего, так и внешнего контроля за государственной властью.

Отмечается, что контроль помогает поддержанию надлежащего баланса между властной мощью и властной отзывчивостью, способствует принятию прозрачных и ответственных решений, поддерживает равновесие государственных и общественных институтов, предотвращает превышение и злоупотребление полномочиями.

Кроме того, продемонстрирована связь между концепциями демократического контроля и демократической легитимности, а также контролем и принципом верховенства права.

Ключевые слова: демократия, контроль, публичная власть, легитимность, конституционализм.

S. A. KOSINOV

PhD, Associate Professor, Acting First Deputy of the Head of the State Audit Service of Ukraine

IMPORTANCE OF CONTROL FOR DEMOCRACY PROVIDING

Problem setting. The article defined the peculiarities of control in the term of democracy, it's emphasized the importance of control institute for its effective functioning. It is alleged that the democracy mandates the existence of both internal and external control of public authorities.

The **purpose** of the article is to analyze the importance of the control to ensure the democracy in view of its historical development.

Article's main body. It is noted that the control helps to maintain a proper balance between the power strong and its responsiveness, it promotes the adoption of transparent and responsible decisions, supports the balance of state and public institutions to prevent excess and abuse of powers.

In addition, the link between the concepts of democratic control and democratic legitimacy and between control and the rule of law has been demonstrated.

Conclusions and prospects for the development. In the democratic society control can be represented as targeted and effective impact of social subjects on the behavior of the social interaction agents. The aim of such control to optimize the functioning of the social system in the context of the subject's relations that enshrined at all levels of social system functioning, beginning from the legislative provisions and ending by the level of consciousness of the individual member of society.

Key words: democracy, control, public authority, legitimacy, constitutionalism.